

Egy elfeledett debreceni építőmester – Stegmüller Árpád

Nyul Imre

helytörténész, ny. középiskolai tanár

Stegmüller Árpád nevéhez sok érdekes és szép épület tervezése, illetve építése fűződik. Tapasztalatom szerint legtöbbször csak a Stegmüller-villával és az egyetem főépületének építésével kapcsolatban ismerik a nevét. Pedig nap mint nap megyünk el az általa alkotott impozáns épületek mellett.

Élete

Stegmüller Árpád László Gábor építőmester, téglagyáros¹, kilencgyermekes családba született 1866. március 23-án, Debrecenben. Szülei, Stegmüller Sándor (1833–1894) vaskereskedő és Gerster Mária (1843–1930) festő, grafikus, iparművész voltak. Édesanyja, Gerster Kálmán² építész testvére volt, akinek a nevéhez sok debreceni épület fűződik.

Az Egyház tér 1584. számú házban nőtt fel.³ Iskoláit Debrecenben, a Római Katolikus Elemi Népiskolában végezte, majd a Református Főgimnáziumban folytatta. Az 1870-es években zongorázni tanult a debreceni Zenedében.⁴ Építőmesteri vizsgáját Budapesten, a Magyar Királyi Állami Felső Ipariskolában szerezte.⁵ 1908-tól a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet,⁶ valamint a Magyar Iparművészeti Társulat tagja volt.

Stegmüller munkáját a Gerster és Rössler építési vállalatnál kezdte, mint gyakornok. Gerster Béla építész mellett (Gerster Kálmán unokatestvére) részt vett a Korinthosi csatorna építésében. 1931-ben a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozott tizenegy korinthosi vázát, amit a csatorna építéskor hozott magával.

1893-ban a volt Dragota kereskedőházban (Piac utca 41.) nyílt meg Stegmüller Árpád építészirodája, amely 1894 májusától Novelly Ede Rákóczi utca 32. számú házában működött tovább.

---

¹ A lejjebb szereplő két téglagyár igazgatósági tagja volt

² Nevéhez fűződik többek között a Debreceni Első Takarékpénztár bérháza (Piac u. 51.) és a református egyház tanítói árvaháza (Bem tér 18.)

³ A későbbi Piac utca 9., a mai Aranybika új szárnya helyén állt a ház, 1973-ban bontották le.

⁴ Zenede Közgyűlési jegyzőkönyv és igazgatói jelentés. Debrecen, 1875.

⁵ Az iparoktatás az 1899–1901. években. Budapest, 1901.

⁶ A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője, 1908. december 13.

Stegmüller nemcsak tekintélyes építész volt, hanem tagja volt Debrecen törvényhatósági bizottságának, valamint a debreceni kereskedelmi és iparkamara alelnökeként és katolikus egyháztanácsosként is tevékenykedett. Igazgatósági tagságot töltött be öt cégnél: a Debreceni Gőztéglagyár Rt.-nél (itt ügyvezető igazgatói posztot is betöltött), a dr. Rex Gyógyszergyár Rt.-ben, a Takaré- és Hitelintézet Rt.-ben, a Debreceni Kölcsönös Segélyzőegyletben és a Máramaros-szigeti Körkemencze Téglagyár Rt.-ben.

1916-ban Stegmüller Árpád egy alapítványt is létrehozott. Leírása szerint „2 drb 1000–1000 k névértékű, 6%-al kamatozó magyar járadék /:hadi:/ kölcsön kötvény 1916. máj. 1-től esedékes szelvényekkel az alapítványt létesítette Stegmüller Árpád debreceni építész azon rendeltetéssel, hogy annak kamatai a róm. kat. „Zita” hadi árvaház fennállásáig annak céljaira-, ennek megszűnése után pedig a Theresianum árvaházban nevelt árvák karácsonyfájára adandók ki.”⁷

Stegmüller Árpád sógora⁸, Chylinski⁹ György 1892-től Debrecenben fényírdát, fényképműtermet működtetett az egykori Szikszay-házban, a Piac utca 1824. szám alatt (később 41. szám). Miután műterme 1902-ben tönkrement, az építész kivásárolta. Stegmüller Árpád fényképműterem-tulajdonos továbbra is „Lovag Chylinski György fényképműterem” néven működtette a céget.¹⁰ A vállalkozást 1904-ben eladásra kínálta egy hirdetésben: „Fényirda, 12 éve fennálló üzlet, családi körülmények miatt jutányos áron, teljes felszereléssel, de csakis készpénzért eladó. Fölvilágosítást ad: Stegmüller Árpád, építész, Debrecen.”¹¹ A műtermet Rajzó Miklós vette meg tőle.

Stegmüller Árpád 1894. április 3-án, Budapesten kötött házasságot, amikor feleségül vette unokatestvérét, **Stegmüller Mária „Irma” Annát**¹² (1869. július 20., Pest – 1946. szeptember 2., Budapest). Feleségének szülei Stegmüller József szabómester és Verebes Anna voltak. Stegmüller Árpádnak házasságából négy gyermeke született, de mindannyian csecsemőkorukban elhunytak. Bizonyára emiatt, egy 1903-ban elhunyt távoli rokonuk árván maradt lányát, Chylinski Emíliát (1887–1916) (a családban Milus) örökbe fogadták, és nevükre írták. Örömük azonban nem tartott sokáig, mert adoptált gyermekük 28 éves korában, házasságának második évében elhunyt.

⁷ Debrecen.Nyíregyházi Egyházmegye Levéltára (DNYEML) III-9/j.8.k. A Római Katolikus Szent Anna Plébánia Alapítványi iratai. Alapok könyve

⁸ Stegmüller testvérének, Etelkának első férje

⁹ Chylinszky néven anyakönyvezték, de munkája során a fenti formát használta.

¹⁰ Központi Értesítő, 1902. február 16.

¹¹ Budapesti Hírlap, 1904. április 8.

¹² Mária Anna néven anyakönyvezték, házasságkötésekor Mária néven szerepel, gyermekei születésénél már az Irma nevet használja.

Az 1910. évi nyilvántartás szerint¹³ a Stegmüller házaspár tulajdona volt Debrecenben a Csigekertben, a Honvédtemető utca 4. számú, a Csigekert utca 7. számra átnyúló telek, továbbá a Péterfia utca 42–44. (azonos a Thaly Kálmán u. 2.) számú ház, a Kazinczy utca 1. (azonos Kölcsey u. 3.) A Török Bálint utca 20. számú, illetve a Simonyi út 26./a (azonos Komlóssy út 9.) számú ingatlan.

Az építési vállalkozó Stegmüller Árpádot a Tisza István Tudományegyetem építése (*ld. később*) csődbe vitte, ami nagyon megviselte az egészségét. 1934-ben „*valamilyen ügyben tanúnak idézték be a járásbíróságra. Az idézés az egyik harmadik emeleti szobába szólt s Stegmüller Árpád lassan igyekezett fölfelé a lépcsőkön. Amikor a második emeletre ért, hirtelen megszédült, elesett és olyan szerencsétlenül vágta bele fejét a lépcső sarkába, hogy vérző halántékkal, eszméletlenül rogyott össze. Amire orvosi segély érkezett, a szerencsétlen építész már meghalt. Az orvosi megállapítás szerint szívszélhűdés érte.*”¹⁴

Az 1934. augusztus 29-én elhunyt Stegmüller Árpádot Debrecenben a nagyerdei Köztemetőben temették el. Sírja megváltás és gondozás hiánya miatt felszámolásra került 2002-ben.¹⁵

A neves építőmesterről a leggondosabb kutatás ellenére sem sikerült fényképet fellelni. Az egyetem központi épületének kivitelezőiről több csoportkép is készült, amelyekben minden bizonnyal szerepel, de azt, hogy az ott szereplő személyek közül melyik volt Stegmüller Árpád, nem lehetett megállapítani.

Az özvegy 1946-ban írt végrendeletében a Péterfia utcai házat és a Honvédtemető utca 4. szám alatti telket, amelyen egy kis ház is állt, testvére, Károly négy lányára hagyta, haszonélvezetét pedig testvéreinek özvegyére.¹⁶

Munkássága

Stegmüller-ház (Kölcsey utca 3. azonos a Kazinczy u. 1.)

Stegmüller Árpád és felesége 1895-ben megvette Major András és neje, Facsar Zsuzsanna „Kis-Szappanos utca 407-dik sorszámú házat 2350 forintért.”¹⁷ Az 1898-as házszámzás során Kölcsey utca 3. és Kazinczy utca 1. számú saroktelken a régi házak helyére építette fel az új, klinkertégla falazatú házat még abban az évben.¹⁸ Az új házban három szoba, konyha, fürdőszoba, előszoba és folyosó volt. Az építőmester és felesége később innen költöztek át a Simonyi úton felépült villájukba. A Kölcsey utcai ház a fellelhető dokumentumok¹⁹ szerint 1921-ben és

¹³ M. kir. országos kataszteri felmérés: Debrecen belsőségének házjegyzéke, 1910.

¹⁴ Magyar Hírlap, 1934. augusztus 30.

¹⁵ Debreceni Köztemető Ügyfélszolgálati Iroda 2024. február 21-i tájékoztató levele

¹⁶ BFL VII 6 e 1948 V (I)079 I 0004086 – özv. Stegmüller Árpádné kihirdetett végrendelete (1948)

¹⁷ Debrecen-Nagyváradai Értesítő, 1995.04.28.

¹⁸ Fotó: Méliusz Juhász Péter Könyvtár Helytörténeti gyűjtemény

¹⁹ Gyászjelentés (1921) és Debrecen címtára, 1940.

még 1940-ben is Des Combes Henrik mérnök tulajdonában volt. A ház ma már nincs meg.

Az 1999 előtt lebontott Kölcsey u. 3. és Kazinczy utca 1. számú sarokház

A Stegmüller-villa (Simonyi út 14.)

A Stegmüller házaspár az új villájukat, ami eleinte nyári lakként szolgált, a Simonyi út 14. (korábban 26./a, 28. és 12.) szám alatt építtette fel. A sétakerti telket 1903-ban vásárolták meg, és a villát 1912-re építtette fel az építőmester. Érdekes, hogy a használatbavételi engedélyt csak 1924-ben adták ki az új házra. A telekkönyvi birtoklap szerint a telek 600 n-öl (2160 m²) volt, melyből 222 n-öl szőlő, 227 n-öl kert, 151 n-öl épület (543 m²). Az új ház háromszintes (szuterén, földszint és emelet) volt. A hat szobát és két fürdőszobát központi fűtéssel látták el. 1934-ben úgy tervezték, hogy „öregség miatt” a Péterfia utcai házukba vonulnak majd vissza, és a villát eladásra kínálták.²⁰ Az özvegy elköltözött, és 1934 és 1936 között a villát három családnak bérbe adta. 1936-ban a „Debreceni Magyar Királyi Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorló Gimnáziuma” részére a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium „ideiglenesen” bérbe vette, évi 2800 pengőért.²¹ Mivel az épület nem volt ideális az iskola számára, az özvegy engedélyével átalakításokat, bővítéseket hajtottak végre. Az egyik legnagyobbat 1939-ben Paczó Márton építész tervei alapján. Ekkor az alagsorban két szobát és két konyhát, a földszinten

²⁰ Nemzeti Ujság, 1934. május 31.

²¹ MOL–K592–VKM Középiskolák 559. 1935–1937-3-Debreceni gyakorló iskola. 1937. május 28.

két tantermet, egy szertárt, folyosót és mellékhelyiségként szolgáló toldaléképületet alakítottak ki. Az oktatás 1944-ben ért véget az épületben,²² és 1945 után pártiskolaként, gyakorló gimnáziumként, általános iskolaként, ifjúsági szervezet székházaként, stb. szolgált. Jelenleg az egyik szeretetszolgálat tulajdona.

A Stegmüller-villa a tetőtér beépítése előtt²³

A Svetits-intézet (Szent Anna utca 26.)

Az intézet – akkor még polgári leányiskola – első építkezése 1895-ben indult meg. Az utcáfronton álló iskolaépület egyemeletesnek készült úgy, hogy azt később folytatni lehessen. A tervet Peiser Károly püspöki uradalmi mérnök készítette, a kivitelezést pedig Stegmüller Árpád építőmester, egyházközségi tag végezte. Az intézeti épületet 1896. augusztus 31-én adták át az oktatás céljára. Az új épületben kizárólag tantermek voltak. 1907-ben újabb építkezéssel bővítették az iskolát. A már meglévő épület nyugati végén, arra merőlegesen egy takarékos elrendezésű

²² A Stegmüller-villa. In. Gyakorló gimnázium a Simonyi úton. Szerk. Brezsnýánszky László. Debrecen, 2009. 23–35.

²³ Reprodukció

és felszereltségű, kétemeletes szárnyat húztak fel, abban 15 új tantermet, internátust alakítottak ki. Ezt a munkát is Stegmüller Árpádra bízták.²⁴ Ugyanekkor épült az 1985-ig betegszobaként funkcionáló kerti pavilon is. Az utcafronti főépület végső formáját 1925-ben nyerte el, amikor többek között emelettel is bővítették Paczó Márton tervei szerint.²⁵ Ezt a munkát is Stegmüllerre bízták volna, de akkori egészségi állapota miatt végül a Tóth és Sebestyén vállalkozás végezte el a munkát.²⁶ Az elkészült komplex oktatási intézményben számos leányiskola működött: elemi iskola, tanítóképző, polgári leányiskola, leánygimnázium, ipari középiskola. Az államosítás után az állami tanítónőképző, majd 1958-tól a Tóth Árpád Gimnázium épülete volt. A rendszerváltás után az iskola épületeit fokozatosan kapták vissza az iskolanővérek. Ma a Boldogasszony Iskolanővérek iskolája, és Svetits Katolikus Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium néven működik.

Az egyemeletes épület²⁷

²⁴ Mellau Márton: A Svetits leánynevelő intézet félszázéves története. Debrecen, 2011. 19.

²⁵ Magyarok Nagyasszonyáról nevezett római katolikus leánylíceum VI. értesítője. Debrecen, 1931. 17–18.

²⁶ Mellau: 2011. 71.

²⁷ Déri Múzeum Fotótár, képeslapgyűjtemény – postázva 1908

A DTE tornacsarnoka (Bem tér 9.)

A jelenlegi Bem téren, akkor Péterfia utca 3035. szám alatti Bábaképző Intézet udvarában Stegmüller Árpád építész irányításával készült el az 1867-ben megalakult Debreceni Torna Egylet (DTE) Libakertbe mélyen benyúló tornacsarnoka. A létesítményt a bábaképzde igazgatója, Kenézy Gyula, mint sportegyleti elnök vette át használatra 1896. szeptember 1-jén. A nagyméretű (közel 700 négyzetméteres) egyemeletes épületet 1944-ben bombatalálat érte, teljesen elpusztult. A Serház utca 20. számú bérház hátsó falán emléktábla emlékeztet a tornacsarnokra.

Arany János utca 4. (lakóház)

Nemes Kálmán építtette az egyemeletes, klasszicizáló, eklektikus homlokzatú lakóházat 1896-ban. 1910-ben lánya, Nemes Ilona (dr. Irinyi Józsefné) tulajdona. A helyi védelem alatt álló épület tervezője és kivitelezője Stegmüller Árpád volt.²⁸

Arany János u. 4.

Arany János utca 11. (lakóház)

A lakóházat Riesz Lipót (1861–1909) cukrász részére tervezte és építette Stegmüller Árpád 1892 előtt. Az ingatlan 1910-ben az özvegy és az örökösök tulajdona volt. Az épület helyi védelem alatt áll.²⁹ (A család tulajdonaként működött Riesz cukrászda a Piac utca 42. szám alatt, az 1944-es bombázáskor elpusztult Pannónia szálloda földszintjén működött.)

²⁸ DMJV Önkormányzata Közgyűlésének 45/2017. (XII. 14.) sz. önkormányzati rendelete

²⁹ DMJV Önkormányzata Közgyűlésének 45/2017. (XII. 14.) sz. önkormányzati rendelete

Arany János u. 11.

A Mester utcai óvoda (Mester utca 30. azonos Tanító u. 17.)

A 12331/1898. sz. városi tanácsi végzéssel a Mester utcai egykori iskolaépület bővítésével, átalakításával Stegmüller Árpádot bízták meg, aki az ajánlatában 7563 forint 76 krajczár vállalási árat adott meg. Stegmüller az 1898. december 5-én megkötött szerződés alapján a Mester utcára néző épületrészt kibővítette, játszótérmet alakított ki, továbbá a régi részt felújította, és ott dolgozószobát, valamint kettőszoba-konyhás óvónői lakást hozott létre.³⁰ 1899. július 29-én Aczél (Stahl) Géza főmérnök jelentette a tanácsnak, hogy a Mester utcai óvoda építési munkálatai befejeződtek, és az intézmény rendeltetésszerű használatra bármikor átadható.³¹ Az épületről készült 1932. évi felmérés szerint tantermet, háromszobás tanítói lakást, mellékhelyiséget, fűskamrát és különálló konyhát szerepeltetett a nyilvántartásban.³² A 2000-es évek elején az óvodai funkció megszűnt, helyén ma a családok átmeneti otthona működik.

³⁰ MNL HBVL XV.12. R.768. és MNL HBVL XV.12. R.769/1–7.

³¹ A kisdédóvás 100 éve. Debrecen Mester utcai óvoda évkönyve. Debrecen. 2000.

³² Papp József: Debrecen város birtokkatasztere 1924–1950. Debrecen, 1997. 82

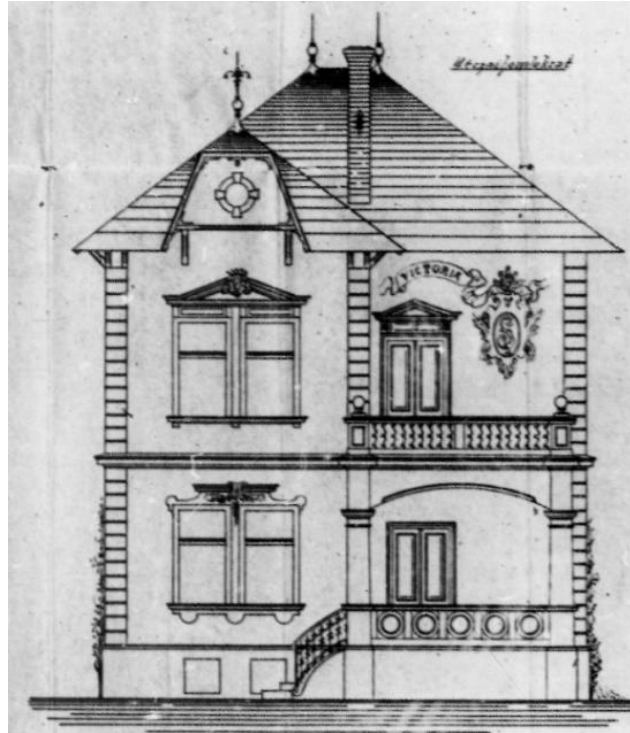
Mester u. 30.

A Schoen-villa (Simonyi út 38.)

Schoen Zsigmond egyemeletes nyaralója 1900-ban épült fel a Nagyerdőre vezető sétány, a Simonyi út mentén. A ház kivitelezője Stegmüller Árpád volt. Akkor az épület utca felőli oldalán, a földszinten és az emeleten is teraszt alakítottak ki. Az emeleti terasz falát a Viktória felirat és az építető család címere díszítette. Az ingatlant több tulajdonos után 1928-ban a Szent Anna plébánia vásárolta meg, és itt jött létre a Szent László Kollégium. Nagy valószínűséggel ekkortájt szüntették meg a teraszokat, és kiugró toldalékként zárt helyiségeket építettek a helyükön. A kollégium épületében a prefektus szobáján és a kis házi kápolnán kívül négy világos tanulószobát, olvasó-gyülekezőszobát, fürdőszobát, kapus-lakást alakítottak ki. Az ingatlant 1950-ben államosították, majd az egyetem kezelésébe került. Itt működött többek között a KLTE³³ Kémiai Szakmódszertani részlege. Később egyetemi klubnak is helyt adott az épület. 1990-ben, a rendszerváltás után az egyház visszaigényelte. Felújítás és bővítése után újra mint Szent László Kollégium működik. Az épület helyi védelem alatt áll.³⁴

³³ Kossuth Lajos Tudományegyetem

³⁴ DMJV Önkormányzata Közgyűlésének 45/2017. (XII. 14.) sz. önkormányzati rendelete

A villa eredeti kialakítása 1900-ban

A piarista gimnázium (Szent Anna utca 17.)

Wolafka Nándor 1892-ben került a debreceni római katolikus Szent Anna parókia élére. Nekilátott az 1811-es tűzvészben súlyosan megrongálódott iskola helyén új épület építésének megszervezéséhez. Gyűjtést indított el a piarista gimnázium felépítése javára. A főgimnázium új épülete tervezőjének neve vitatott: egyetlen korabeli dokumentumon Fellner Sándor³⁵ építész neve szerepel. A létesítmény kivitelezője viszont biztosan Stegmüller Árpád építész volt. 1902-ben lebontották a régi iskolaépületet. A helyén építették fel az új, a "Debreceni kegyes-tanítórendi

³⁵ Fellner Sándor mint tervező neve a fellelhető dokumentumokban csak egy helyen jelenik meg. 1902. szeptember 20-án a főgimnázium építésén dolgozó munkások emlékiratot készítettek a püspöknek címezve, amikor elkészültek az új iskola falazatával. Ebben ez áll: „Fellner Sándor műépítész tervezetje alapján ime állanak a falak, a kolozsális épület, a tudomány temploma hirdeti az ipar fejlődését. Tekintetes Stegmüller Árpád műépítész úr, szeretett főnökünk vezetése mellett, Krivics Márton művezető czélszerű beosztása alapján;” (Szent Anna plébánia levéltára. Piarista gimnázium iratai 1888. április 11. - 1906. jan. 30. Iratsomó, Nr. 903.) A tervrajzokon viszont mindenhol csak Stegmüller Árpád névvel ellátott pecsétje és aláírása szerepel.

római katolikus főgimnázium” épületét, amit 1903. szeptember 3-án avattak fel. Az épület kétemeletes beépített területe 1251,28 m², az udvaron felépült földszintes tornacsarnok beépített területe 279,13 m², amely összesen 278.747 koronába került, mely összegben a teljes építési költség benne volt kerítésekkel, kúttal, csatornázással. Az iskolaépületben 12 tágas és korszerű tanterem készült, igazgatói és tanári szobák, továbbá jól felszerelt szertárak és a szükséges mellékhelyiségek. 1948-ban államosították. 1949-től Állami Révai Miklós Gimnáziumként, 1950-től Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumként, ma Szent József Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium néven működik. Az épület helyi védelem alatt áll.³⁶

A főgimnázium épülete 1903-ban³⁷

A piarista rendház (Varga utca 2.)

A régi rendház épülete közvetlenül a Szent Anna templom szentélye mögé épült, amelynek lebontásával Stegmüller Árpádot bízta meg az egyház.³⁸ A bontás előtt,

³⁶ DMJV Önkormányzata Közgyűlésének 45/2017. (XII. 14.) sz. önkormányzati rendelete

³⁷ A debreczeni kegyes-tanítórendi róm. kath. főgymnasium értesítője az 1903–1904. tanévről. Debrecen, 1904. 3.

³⁸ A rendház esetében nem a teljes lebontás történt meg, egy részét a templom végében meghagyták. A szentély mögött érdekes a templomhajóra merőleges, szokatlanul széles folyosó az onnan még hátrafelé nyíló helyiségekkel. (Papp József szíves közlése)

már 1902 őszére megépült a Szent Anna és a Varga utca sarkán a piarista szerzetesek kétemeletes társházának, azaz rendházának ma is álló új épülete, amelyet Stegmüller Árpád épített, Steinhardt Antal budapesti építész³⁹ tervei nyomán. Az építkezés költsége 141.322 korona 88 fillér volt. A rendházban 11 paptanárnak korszerű elhelyezésére volt lehetőség. Az államosítás után, 1950-ben az atyáknak ki kellett költözniük az épületből, amely évtizedekig a honvédség használatában volt, nőtlen tisztai szállás, járási kiegészítő parancsnokság, katonai bíróság, katonai ügyészség működött benne. Az 1970-es évektől a Móricz Zsigmond Középiskolai Kollégium diákjai éltek az épületben. 1996-tól a Szent József Gimnázium kollégiuma használta az épület 1/6 részét, a teljes épületet pedig 1999-ben kapták vissza.

A piarista rendház, 1936⁴⁰

Az evangélikus elemi iskola (Miklós utca 3.)

Az iskolaépületet Stegmüller Árpád építész tervezte és építette fel. A házat gázvillagítással, csatorna- és vízvezetékekkel látták el. A város első modernül berendezett iskolája lett.⁴¹ 1906 februárjában költözött át az evangélikus iskola az új épületbe. Az államosítás után általános iskola, napközi otthon működött az épületben. A rendszerváltás után az ingatlan visszakerült az egyház kezelésébe.

³⁹ Építészeti Szemle, 1900. július 1. 180.

⁴⁰ FORTEPAN Fóris Gábor / Vastagh Miklós hagyatéka

⁴¹ Elefánty Sándor: A debreceni evangélikus elemi iskola ötven éves története, 1886–1936. Debrecen, 1936. 12–13.

A Hochfelder-villa (Simonyi út 16.)

A Nagyerdőre vezető Simonyi úton Stegmüller Árpád építette 1906-ban Hochfelder Jakab (1852–?), az Erzsébet malom tulajdonosa részére a földszintes nyaralót. Az 1930-as és az 1940-es években Bernfeld Sámuel kézműáru-nagykereskedő, majd fia, Jenő birtokában volt az épület. 1974. december 12-én Bíró Kálmán és családja vette meg a ház felét Szabó Istvántól (1915–1997), a görgős eke feltalálójától. A házat 1999-ben lebontották.

Simonyi út 16.

A Stegmüller-bérpalota (Péterfia utca 42–44., Thaly Kálmán utca 2.)

1908-ban Stegmüller Árpád tervezte meg és építette fel az egyemeletes, saroktoronyos, szecessziós elemeket is magán viselő bérpalotáját. A Thaly Kálmán utcára néző, kicsit alacsonyabb részt 1910-ben építette fel. Özvegye ide vonult vissza, de több családtagjuk is abban a házban élt. A sarokház, amelyben vállalkozások, illetve egy részében lakók vannak, a helyi védettség ellenére ma méltatlan állapotban látható.

A Stegmüller-bérpalota

A Kölcsönös Segélyező Egylet székháza (Kossuth u. 8.)

Az egylet kétemeletes szecessziós székházát 1909-ben építették fel. Az épületet Stegmüller Árpád tervezte és építette. A színház melletti telken állt egyemeletes házat Stegmüller nem bontotta le, hanem a nyílások átrendezésével beépítette az új épületbe. A téglalap alakú belső udvarra szervezett épület alaprajzi rendszerében ez a kettősség jól nyomon követhető. Földszintjén bankhelyiségek voltak kialakítva, a két emeletet luxus bérlakások foglalták el. „A külső kialakítás szigorú szimmetriát követ mindhárom külső homlokzaton. Az erősen hangsúlyozott öt és hat nyílástengelyes középrészeket pilónszerű oldalzizalitok fogják össze. A rusztikus földszint felett a két emelet ablaksávjai függőlegesen összefogottak, a második emelet magasságában ívetes ornamens díszítés koronázza a szimmetria-

tengelyek nyílásait és az oldalrizalitok falpilléreit. A lezáró főpárkány a főtengelyeknél szecesszív oromzatokba megy át. Az 1939-es homlokzati felújításig a pilonok második emeleti része, valamint a párosával összefogott ablakok parapetfalai függőlegesen vonalkázott sávozással voltak hangsúlyozva, ami a szecesszív jelleget jobban érvényre juttatta.”⁴² A palota földszintjén kereskedelmi egységek működnek, az emeleten lakások vannak. Az épület helyi védelem alatt áll.⁴³

Kossuth u. 8.

A Therezianum római katolikus árva- és fiúnevelő intézet (Varga utca 5.)

Az intézetnek a Varga utca 5. szám alatti régi telken elkészült új épületébe 1909. szeptember 1-jén költözhetek be. Az árvaházban, amelyet Stegmüller Árpád építtetett fel,⁴⁴ tágas, világos szobákat, kápolnát, fürdőt, villanyvilágítást alakítottak ki. A létesítmény tervezője nem ismert. A fennmaradt épülettervekhez képest egyszerűbb megjelenéssel készült el a ház főhomlokzata. Az 1943-ban készült leírás szerint a bent lakók számára két 100 m²-es tanulószoba, három 200 m²-es hálószoba, kápolna, zongoraszoza, tekepálya állt rendelkezésre.⁴⁵ 1948-ban az épületen katolikus papok és apácák osztoztak az állami Lorántffy Zsuzsánna népi kollégium lakóival.⁴⁶ Az államosítás után, 1950-ben az 5-ös számú Magasépítőipari

⁴² Gellér Ferenc-Vadász György: Debrecen műemléki katasztere. Debrecen, 1987. 245.

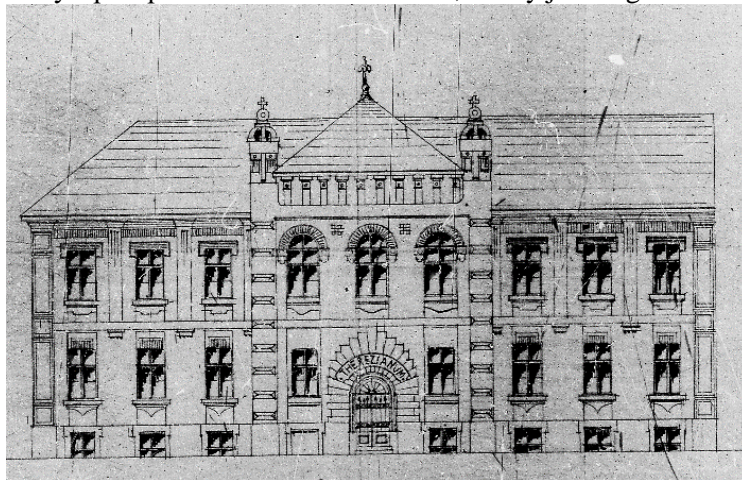
⁴³ DMJV Önkormányzata Közgyűlésének 45/2017. (XII. 14.) sz. önkormányzati rendelete

⁴⁴ Fotó: Déri Múzeum Fotótár 23 Kartonszáma: 371 N

⁴⁵ A Magyar Kegyesitanítórend Debreceni Kalazanci József Intézete Gimnáziumának és Kereskedelmi Középiskolájának évkönyve az 1942 - 43. iskolai évről. Debrecen, 1943. 72.

⁴⁶ Tiszántúli Néplap, 1948. november 24. 2.

Technikum kapta meg a házat, amit átalakítottak, bővítettek, majd teljesen átépítettek. Ma már rá sem lehet ismerni az eredeti épületre. Az ingatlanon 1956-tól a Péchy Mihály Építőipari Technikum működött, amely jelenleg is használja.

Az épület homlokzatának terve, 1909

Az épület 1911-ben⁴⁷

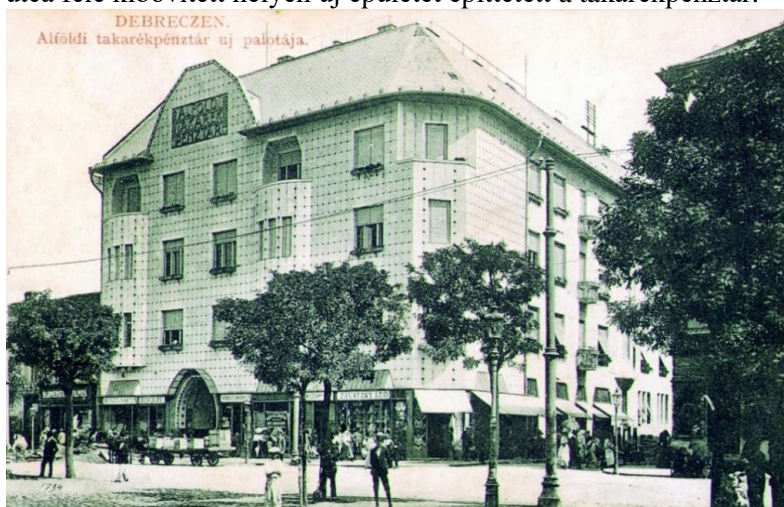
Alföldi Takarékpénztár (Piac utca 16.)

Az Alföldi Takarékpénztár háromemeletes épületét a Vágó fivérek, László és József tervezték. A pénzügyi székhez építkezésénél a bontási, föld-, kőműves- és

⁴⁷ Fotó: Déri Múzeum Fotótár 23 Kartonszáma: 371 N – Zoltai Lajos 1911.

ácsmunkákat Stegmüller Árpád nyerte el.⁴⁸ A Pesti Hírlap 1910. május 7-i száma már az alapozásról adott hírt. A háromemeletes épület mintegy félmillió korona költséggel épült fel 1911-re. A szegecses homlokzatát volt, ahol hajók oldalához, máshol szegecselt kincsesládához hasonlították.⁴⁹ Az épületet alig három évtized múlva lebontották, mivel az eredeti terveknek megfelelően salakbetonból⁵⁰ készült, amelynek korróziós elváltozásai miatt a födémekek meggyengültek.⁵¹ A Csapó utca felé kibővített helyén új épületet építtetett a takarékpénztár.

A lebontott épület

Császári és királyi csapatkórház (Bartók Béla út 3.)

Az 1879. XXXVI. törvénycikk előírta, hogy ahol egy helyőrségi állomáson a légenység létszáma 500 főnél nagyobb, ott önálló helyőrségi (Garnison) kórházat kell létesíteni. Mivel Debrecenben a meglévő kórházak nem feleltek meg az előírásoknak, 1897-ben négy építési helyet vizsgáltak meg egy új kórház számára. A mai Bartók Béla út–Honvédtemető utca sarki területet kiválasztva, 1909 közepén elkezdődött a Pozsony(i) utca 3. szám alatti építkezés. A létesítmények föld- és kőművesmunkáit Stegmüller Árpád végezte. Az új kórház ideiglenes műszaki át vételére 1910. november 3-án került sor, és azt 1911. január 3-án adták át 25 évre a katonaság használatába. A kórház telkén, amelyen szép parkot is kialakítottak, különálló volt a konyha, a halottasház, a kocsiszín, az istálló, a fertőtlenítő és az elszigetelő épület. Stegmüllert és a kivitelezés többi közreműködőjét 1912-ben

⁴⁸ Építőipar 1910. március 27. és Mikrofilmár

⁴⁹ Fotó: Dr. Nagy Attila képeslapgyűjteménye

⁵⁰ Stegmüller többször panaszkodott a Vágó fivérek által megrendelt kohósalakra.

⁵¹ Több évtizeddel később megállapították, hogy ennek a leggyakoribb oka a nem megfelelő minőségű kohósalak használata.

több részletben fizették ki.⁵² A csapatkórház az átadását követő évtizedekben több katonai parancsnokság alá tartozott, még 1945 után is. Végül a Honvédelmi Minisztérium 1956. október 1-i határozata alapján a debreceni kórház is teljes egészében átadásra került az állami egészségügyi szolgálat részére.

Jelenleg a főépületben a Debreceni Egyetem Klinikai Központ Neurológiai Klinika Kenézy Gyula Campus, Neurológiai Osztálya, illetve az egykori konyha épületében gyógyászati segédeszközt forgalmazó cég működik. Az egykori ún. elszigetelő épületet összekötötték egy új épülettel, és benne a gyermekpszichiátria fogadja a kis betegeket.

A kórház épülete

A konyha épülete

Az iparostanuló iskola (Csapó u. 35.)

A Csapó és Burgundia utcai saroktelekre 1925-ben építették fel a város kétemeletes iparostanuló iskoláját Borsos József és Zeleznik Gyula tervei alapján, romantikus dekoratív stílusban. A kivitelezési munkákat Stegmüller Árpád, Tóth Lajos

---

⁵² MNL HBVL IV.1405/b 207.d. 5/1907

és Bisothka István építési vállalkozók végezték. Az 1930-as években készült leltár szerint többek között a pincerészben raktárak, gépház a központi fűtés kazánja részére, mosókonyha, stb.; a földszinten főbejárat csarnokkal, igazgatói lakás, portásfülke, 11 üzlethelyiség, stb.; az első emeleten igazgatói szoba, 5 tanterem, tanári szoba, stb.; a második emeleten könyvtár, 4 tanterem, 2 szaktanterem, stb.; a harmadik emeleten két lakás készült. Az ingatlant 1950-ben államosították, azóta a Vegyipari Technikum működik benne különböző neveken. A II. világháborúban a saroktornyát vesztett épület helyi védelem alatt áll.⁵³

Csapó u. 35.

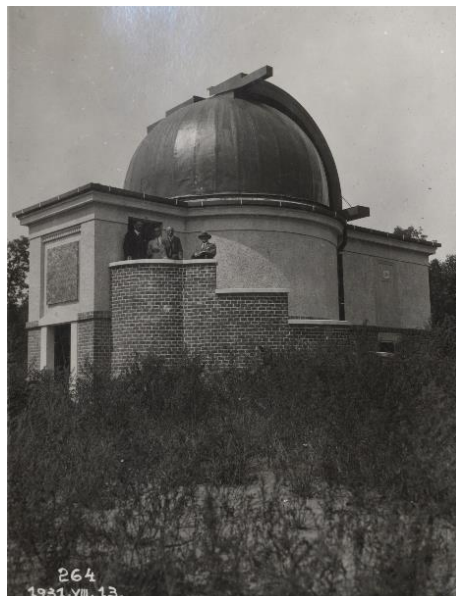
A Csillagvizsgáló Intézet (Egyetem tér 1.)

Az egyetemi botanikus kertben 1930-ban építették fel a Csillagvizsgáló Intézet csillagvizsgáló épületét Wodetzky József egyetemi tanár kezdeményezésére. A beruházás anyagi háttérét a város biztosította, és az építéssel Stegmüller Árpádot bízták meg.⁵⁴ Felépítése 30.000 pengőbe került, és határidőre fel is épült, de még 1938-ban sem vették használatba. Sajnos hosszú ideig távcső sem került bele, mert a Wodetzky által Németországba javításra elküldött műszerek a háború alatt elvesztek.⁵⁵

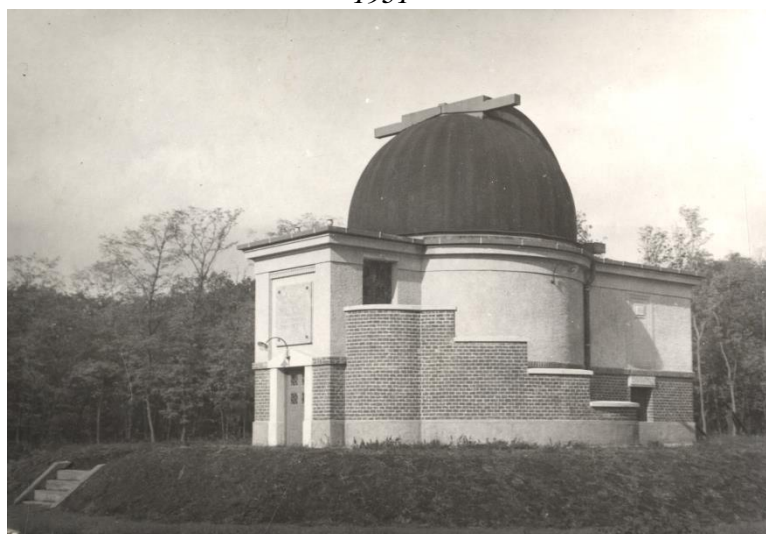
⁵³ DMJV Önkormányzata Közgyűlésének 45/2017. (XII. 14.) sz. önkormányzati rendelete

⁵⁴ Debreceni Ujság, 1930. augusztus 29.

⁵⁵ Gyarmathy István szíves közlése

1931⁵⁶

1936⁵⁷

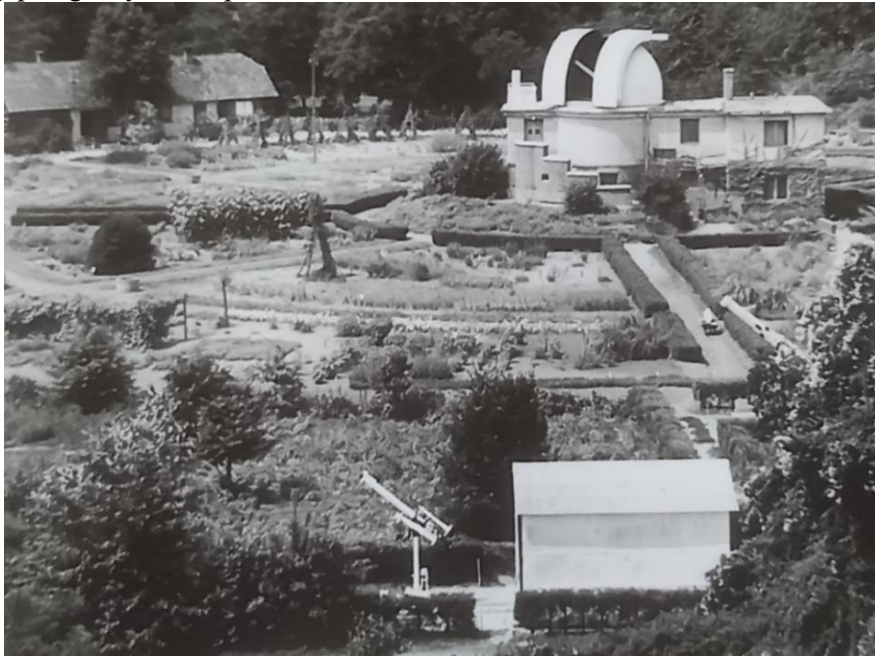
A csillagvizsgáló belső terében faburkolat van, a kupola is fából készült, és annak külső burkolatát Dezső Lóránt professzor egyszer felújította. A létesítmény legérdekesebb sajátossága az volt, hogy sok más kupolamozgatástól eltérően, itt

---

⁵⁶ Egyetemtörténeti fotótár

⁵⁷ Egyetemtörténeti fotótár

nem kerekeken lehetett elforgatni, ami többnyire igen nehézé tette a műveletet, hanem egy nagy golyócsapágyszerűséget alkalmaztak. A falazaton kör alakban egy fémvályú van kialakítva, ebben nagyméretű golyók vannak és a kupola ezen nyugszik. Ez a megoldás olyan könnyűvé tette a kupola mozgatását, hogy kézi erővel a női kollégák is el tudták forgatni. Dezső professzor 1957-ben az akkor már jó ideje használaton kívül álló épületben és környékén állította fel a svábhegyi csillagdából származó távcsöveit. A fotón három távcső látható, kettő a kertben, egy pedig a nyitott kupolában.⁵⁸

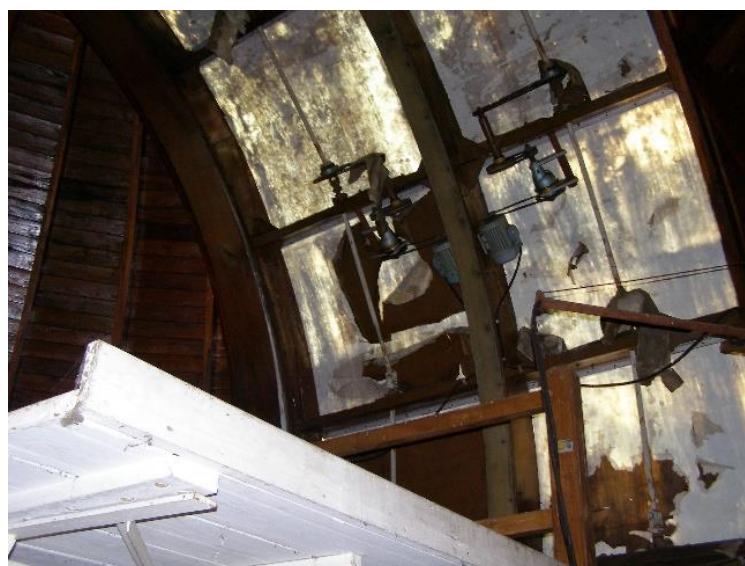
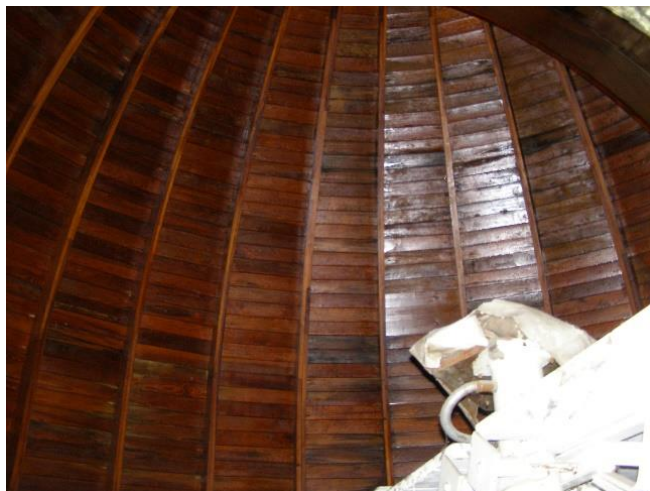
A Dezső Lóránt által elhelyezett három távcső⁵⁹

1958-tól az 1970-es évek elejéig a Magyar Tudományos Akadémia Napfizikai Observatóriuma használatába került ez a létesítmény és az újonnan felépített épület is. Az épület ma raktárként funkcionál.

---

⁵⁸ dr. Ludmány András szíves közlése

⁵⁹ dr. Ludmány András gyűjteményéből

A kupola belső tere, 2024

A Tisza István Tudományegyetem központi épülete (Egyetem tér 1.)

Az egyetem ötszintes, neobarokk stíluselemekkel díszített eklektikus épületét Korb Flóris (1860–1930) tervezte. Alapkövének letételére 1927-ben került sor, és a kész épületet 1932-ben avatták fel. Mivel a tervező nem érte meg az átadást,⁶⁰

---

⁶⁰ Több írásban, köztük hivatalos iratokban is szerepel, hogy Stegmüller Árpád sem érte meg az egyetem átadását. Valójában az építész az átadás után még két évig élt.

halála után munkatársa, Patzó Márton irányította az építési munkálatokat. A létesítmény kivitelezői Katona Mihály és Stegmüller Árpád voltak, utóbbi egyben a felelős kivitelező is volt. A hatalmas épület főfrontja 108 méter, mélysége 88 méter, alapterülete 6200 m², 29 méter magas. A belső részben a 700 m² nagyságú üvegtetős díszudvarát árkados folyosórendszerek kerítik. Az egyetem főépületének átadása után így méltatták Stegmüller munkáját: „*A hatalmas mű létrejöttében elsőrendű szerepe van Stegmüller Árpádnak, a tisztes nevű debreceni építésznek, aki mióta az építkezést házikezelésben folytatták, nagy buzgalommal és szakértelemmel irányította az építési munkát.*”⁶¹ Az elkészült létesítmény előbb a Tisza István Tudományegyetem, majd a Kossuth Lajos Tudományegyetem, jelenleg a Debreceni Egyetem főépülete. Az épület műemléki védeltséget élvez.⁶²

A főépület

Stegmüller Árpád egyéb munkái

Városi csatornahálózat építése

A századforduló idején a régi, nem korszerű csatornák javításában, újraépítésében és az új hálózat kiépítésében többek között Stegmüller Árpádnak is szerepe volt.⁶³

⁶¹ Debreceni Ujság, 1932. június 17. 3.

⁶² M9663 8425/1984

⁶³ Ölveti Gábor: Közegészségügy és közművek fejlődése Debrecenben a XIX. század végén. In. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve 22. Debrecen, 1995.

Honvéd csapatkórház tatarozása (Böszörményi út 25.)

1906-ban pályázati úton Stegmüller Árpád építész nyerte el a katonai kórház tatarozási munkáit 1.500 korona értékben.⁶⁴

Törvényszéki épület átalakítása (Deák Ferenc utca 18.)

1927-ben a debreceni kir. törvényszék versenytárgyalást tartott a debreceni törvényszék épületén végzendő javítási és átalakítási munkákra. A bizottság Stegmüller Árpád ajánlatát fogadta el a kőműves és tetőfedő munkákra 13.054,72 pengő ajánlati összeggel.⁶⁵

Hatvan utca 25. átalakítása

Stegmüller Árpád tervezte meg a lakóház átalakítását

Egyéb, meg nem valósult munkák

Két pályázata is volt. 1895-ben a sajtóhírek szerint az izraeli hitközség Stegmüller Árpádot bízta meg Deák Ferenc utcai zsinagóga építésével.⁶⁶ Ismeretlen ok miatt végül nem az ő munkájaként valósult meg.

1898-ban a vasúti pályaudvar bővítését tervezték, többek közt postaépület létrehozását is, még abban az évben. Ez is az építőmester feladata lett volna.⁶⁷ Ez vagy az új állomásépület tervezése miatt nem jött létre, vagy az új pályaudvar mellett épült postaépületre vonatkozott volna. További információt nem sikerült fellelni.

Debrecenen kívüli munkái**A Bika Szálloda** (Tiszafüred, Fő út 63.)

Az 1890-es évek elején Tiszafüred lakossága kezdeményezte egy, az utazóközönséget kiszolgáló szálláshely építését. Kovách György, a város akkori főbírája a település nevében megvásárolta az egykori Vörös Ökör nevű vendéglő földszintes épületét, és egyemeletessé alakította át. Az átalakítás tervei a budapesti Gerster és Rössler építkezési vállalatnál Stegmüller Árpád közreműködésével készültek el. A T-alaprajzú, egyemeletes épület két hosszabb homlokzata merőleges a Fő utcára. Az egyenes záródású nyílások a klasszicizmusra, az ablaksorok között vé-

⁶⁴ Építő Ipar, 1906. augusztus 12. 295.

⁶⁵ Vállalkozók Lapja, 1927. október 5.

⁶⁶ Pesti Hírlap, 1895. május 18.

⁶⁷ Nyíregyháza hetilap, 1898. június 30.

gigfutó és az ablakok fölötti párkányok, a fölszínti sávozások pedig inkább a barokk stílusra emlékeztetnek. Az épületet 1893 novemberében avatták fel.⁶⁸ Azóta kibővített épület ma is áll, kollégiumként is üzemelt. Napjainkban zeneiskola működik a szépen felújított épületben.

A tasnádi katolikus templom (Tasnád Infrátirii utca, Románia)

A tasnádi régi katolikus templomot a falán megjelent repedések miatt 1903-ban veszélyessé nyilvánították és bezárták, majd lebontották. A jelenlegi templomot 1904–1905-között építették Stegmüller Árpád tervei alapján és kivitelezésében. Méretei: hossza 40 méter, szélessége 17 méter, magassága 13 méter, tornya pedig 42 méter magas. 2022-ben szépen felújították a templomot.

⁶⁸ Károly Nóra: Bika Szálloda (Tiszafüred), 2019.

A tasnádi katolikus templom⁶⁹

Stegmüller Árpád igényes, szép házai ma is a város díszei. A fentebb említett alkotásai közül csak néhányat bontottak le, illetve alakítottak át. A legszebbeket ma is megcsodálhatjuk. Sajnos sok debreceni építész, építőmester emlékét semmi nem őrzi, pedig egy-egy emléktáblát megérdemelnének.

Felhasznált irodalom:

Horváth Péter: Debrecen építésze a két világháború között (kézirat)

Horváth Péter: Helyi védett épületek leíró kartonjai DMJV PH Mikrofilmtár
Katolikusok Debrecenben 1715–2015 Szerk. Takács József. Debrecen, 2015.

Mellau Márton: A Svetits leánynevelő intézet félszázéves története. Debrecen, 2011.

Papp József: Debrecen város birtokkatasztere 1924–1950. Debrecen, 1997.

---

⁶⁹ www.mariaradio.ro/2023/03/06/a-het-plebaniaja-tasnad-3/ (2024.01.22.)

